

проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – 2015. – Т. 11, вип. 12. – С. 90–100.

Drozdov O. Yu. Ukrayino-rosijskyj konflikt yak chynnyk dynamiky masovoyi geopolitychnoyi svidomosti vitchyznyanoyi molodi [Ukrainian-Russian conflict as a factor of dynamics of Ukrainian youths mass geopolitical consciousness] / O. Yu. Drozdov // Aktualni problemy psykholohiyi : zb. nauk. pr. In-tu psykholohiyi im. G. S. Kostyuka NAPN Ukrayiny. – 2015. – Т. 11, вип. 12. – Р. 90–100.

2. Як змінилося ставлення населення України до Росії та населення Росії до України : прес-реліз Київського міжнародного інституту соціології (6.02.2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=502&page=1>

Yak zminylosya stavlennya naseleण्या Ukrayiny do Rosiyi ta naseleण्या Rosiyi do Ukrayiny : pres-reliz Kyuyivs'kogo mizhnarodnogo instytutu sociolohiyi [How changed attitudes of Ukrainian population to Russia and Russian population to Ukraine: press-release of Kyiv international institute of sociology] (06.02.2015) [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=502&page=1>

3. Anti-Americanisms in World Politics / ed. by P. J. Katzenstein, R. O. Keohane. – Ithaca : Cornell University Press, 2007. – 351 p.
4. Cohen F. Modern Anti-Semitism and Anti-Israeli Attitudes / F. Cohen, K. D. Harber, L. Jussim, G. Bhasin // Journal of Personality and Social Psychology. – 2009. – Vol. 97, № 2. – P. 290–306.
5. Dekker H. Behaviour and Attitude. Effect of Attitude on Behavioural Desire with respect to Foreign Countries and Peoples and Germany and Germans in particular [Electronic resource] / H. Dekker, B. Dijkgraaf, F. Meijerink. – Access mode : http://www.researchgate.net/profile/Henk_Dekker/publication/234038420_Behaviour_and_attitude_effect_of_attitude_on_behavioural_desire_with_respect_to_foreign_countries_and_peoples_and_Germany_and_Germans_in_particular/links/54ae5fbb0cf2828b29fce02b.pdf

УДК 81'23:159.923

Л. В. Засєкіна, Ю. А. Цьось

Received December 03, 2015;

Revised March 04, 2016;

Accepted April 16, 2016.

АРГУМЕНТАЦІЯ ЯК ВИРАЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВИХ СТИЛІВ ОСОБИСТОСТІ

У статті представлено результати теоретичного аналізу аргументації як виду дискурсу, що відображає індивідуальні комунікативно-мовленнєві стилі.

Аргументація тлумачиться як когнітивно-комунікативний процес, який представлений когнітивними механізмами прийняття рішення щодо висловлення власної позиції та комунікативними способами донести це рішення до адресата.

Грунтовно описано прямий/непрямий, стислий/розгорнутий стилі та наведено психолінгвістичні маркери їх прояву. Для прямого стилю характерні індивідуалізм, низький рівень включення в контекст, утвердження власних потреб та інтересів, для непрямого стилю – колективізм, високий рівень спрямованості на співрозмовника, утвердження спільних потреб та інтересів. Психолінгвістичними маркерами прямого/непрямого стилю є займенники «я/ми», вставні слова високого/низького ступеня вірогідності «напевно», «безсумнівно», «абсолютно», «точно», «безумовно», «безперечно/мабуть», «можливо», «ймовірно».

Розгорнутий/стислий стилі характеризуються використанням розгорнутого експресивного/стислого мовлення зі стилістичними прийомами / або мовлення з недомовленостями, паузами й замовчуванням.

Висвітлено процедуру психолінгвістичного аналізу аргументації відповідно до таких критеріїв: кульмінаційність/некульмінаційність тексту, наявність горизонтальної/вертикальної макроструктури, ланцюговості та комплексності мікроструктури аргументації. Макроструктура виражає глобальну організацію тексту-аргументації, зокрема дедуктивний чи індуктивний хід міркувань мовця. Мікроструктура являє собою специфічну організацію конкретного тексту аргументації, співвідношення однієї частини аргументації з іншими.

Відповідно до наведених критеріїв визначено види комунікативно-мовленнєвих стилів. Наведено результати оцінки та ступінь відповідності кодування висловлювань у різних експертів, а також окреслено способи подальшого вивчення міжособової взаємодії студентів на основі отриманих результатів.

Ключові слова: комунікативно-мовленнєві стилі, аргументація, кульмінаційність/некульмінаційність тексту, горизонтальна/вертикальна макроструктура, ланцюговість мікроструктури, комплексність мікроструктури.

Zasiekina L. V., Tsyos Yu. A. Argumentation as the Expression of Individual Communicative Verbal Styles. The results of theoretical and empirical study of argumentation as particular form of discourse which reflects the individual communicative verbal styles are represented in the article. Argumentation is defined as cognitive and communicative processes contained cognitive mechanisms of decision making and communicative ways of transferring it to the recipients.

The direct/indirect and elaborate/succinct communicative verbal styles are described and psycholinguistic markers for these styles are determined. The direct communicative verbal style is characterized by individualism, low context culture, orientation for own needs and interests. The indirect communicative verbal style is characterized by collectivism, high context culture, orientation for addressee's needs and interests. The psycholinguistic markers for the direct/indirect communicative verbal styles are pronouns "me/we", parenthetical words of high / low degree of probability: "of course", "no doubt / may be", "perhaps".

Elaborate/succinct communicative verbal styles are characterized by expressive, rich/laconic, poor speech with/without stylistic devices.

The psycholinguistic procedure of argumentation analysis based on the criteria of anticlimactic vs. climactic structure, horizontal vs. vertical macro-structure, serial-type micro-reasoning, compound type micro-reasoning is represented. Macro-structure expresses global patterns of argument organization, micro-structure (micro-reasoning) expresses the specific supporting or extending relationships among units of arguments.

The inter-rater agreement between argumentation coding proposed by two different experts are represented and the kinds of students' communicative verbal styles are revealed.

The prospective research of efficiency of interpersonal interaction based on students' communicative verbal styles is outlined.

Keywords: communicative verbal styles, argumentation, anticlimactic vs. climactic structure, horizontal vs. vertical macro-structure, serial-type micro-reasoning, compound type micro-reasoning.

Засекина Л. В., Цёсь Ю. А. Аргументация как выражение коммуникативно-речевых стилей. В статье отображены результаты исследования аргументации как особой формы дискурса, отображающей коммуникативно-речевые стили. Аргументация определяется как когнитивно-коммуникативный процесс, состоящий из когнитивных механизмов принятия решения и коммуникативных способов донесения своей позиции адресату.

Детально описаны прямой/непрямой и сжатый/развернутый коммуникативно-речевые стили, а также выделены психолингвистические маркеры этих стилей. Для прямого стиля характерным является индивидуализм, низкая включенность в контекст, утверждение собственных потребностей и интересов. Для непрямого стиля характерным является коллективизм, высокая направленность на партнера, согласование общих потребностей и интересов. Психолингвистическими маркерами прямого/непрямого стиля являются местоимения «я/мы», вставные слова высокой/низкой степени вероятности «конечно», «несомненно», «точно/возможно», «наверное», «вероятно».

Развернутый/сжатый стили характеризуются экспрессивной/скудной речью, наличием/отсутствием стилистических приемов с паузами, недоговоренностями.

Описано процедуру психолингвистического исследования аргументации соответственно таким критериям: кульминационность/некульминационность текста, наличие горизонтальной/вертикальной макроструктуры, цепочность и комплексность микроструктуры текста. Макроструктура текста выражает глобальную организацию текста, представленную индуктивными или дедуктивными размышлениями автора. Микроструктура выражена соотношением разных высказываний в аргументации друг к другу.

Соответственно выделенным критериям определены виды коммуникативно-речевых стилей, а также предложена оценка и степень согласованности результатов кодирования высказываний двумя экспертами.

Намечены дальнейшие перспективы исследования межличностного взаимодействия студентов на основе полученных результатов.

Ключевые слова: коммуникативно-речевые стили, аргументация, горизонтальная/вертикальная макроструктура, кульминационность/некульминационность текста, цепочность микроструктуры, комплексность микроструктуры.

Постановка наукової проблеми та її значення. Порівняно з новим напрямом дослідження у контексті психолінгвістичних пошуків є вивчення комунікативно-мовленнєвих стилів як способів використання індивідуального мовлення для налагодження ефективної комунікації. Представлене дослідження висвітлює два виміри таких стилів: прямий/непрямий, стислий/розгорнутий. Ці стилі з-поміж інших (особовий/контекстуальний, афективний/інструментальний) ґрунтовно проаналізовано у крос-культурних дослідженнях В. Гудікунста та С. Тінг-Тумі [3]. На думку цих учених, упродовж соціалізації особа засвоює конкретні мовленнєві зразки для ефективної комунікативної взаємодії у різних ситуаціях, навіть більше, «...мовленнєві стилі відображають і вміщують афективні, моральні і естетичні зразки культури» [3, с. 100]. Це відкриває простір для ґрунтовного дослідження комунікативно-мовленнєвих стилів не лише в особистісному вимірі, а й соціальному та крос-культурному.

Аргументація, слугуючи предметом міждисциплінарних досліджень, тісно пов'язана з ефективною комунікацією, адже остання потребує чіткого вираження своєї думки та її обґрунтування. У сучасних дослідженнях аргументація часто розглядається крізь призму аргументативного дискурсу, в якому актуалізується аргументативна ситуація та інтеракціональний процес аргументації [1; 2; 8]. Окрім того, аргументативний дискурс, на думку цих учених, дає змогу врахувати немовні фактори породження аргументації, зокрема соціальні, антропологічні, психологічні тощо.

Аргументативний дискурс вирізняється провідними дискурсивними рисами: динамічність (аргументація – це завжди процес, динаміка якого реалізується у ступені переконання); когнітивність (аргументація ґрунтується на всіх розумових операціях: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, абстрагування, класифікація і систематизація і приводить до перебудови моделей світу як репрезентацій знань автора й реципієнта, а також нерозривно пов'язана з такими когнітивними операціями, як оцінювання, топікалізація, екземпліфікація, метафоризація); комунікативність (аргументація завжди пов'язана з ефективною комунікативною взаємодією, мета якої усунути когнітивний та аксіологічний дисонанс між комунікантами вербальними засобами) і втілюється в інтеракційні форми: диспути, групові дискусії, переговори тощо.

Аргументація як основна складова частина аргументативного дискурсу передбачає діалектичне поєднання двох процесів: прийняття

рішення (внутрішній) та соціальна взаємодія (зовнішній). Відповідно, зміст аргументації пов'язаний із великою кількістю когнітивних (концептуальною системою і картиною світу, що слугують основою для прийняття рішення) та комунікативних факторів [7]. Враховуючи те, що концептуальна система, окрім позалінгвальних (асоціативних, конотативних складників), має поняттєве ядро, закріплене в мовних знаках, логічно припустити існування тісного зв'язку аргументації та прояву комунікативно-мовленнєвих стилів особистості.

Незважаючи на давню історію теорій аргументації як предмета дослідження філософських, лінгвістичних, психологічних студій, аргументація як відображення концептуальної картини світу мовця і вираження конкретних комунікативно-мовленнєвих стилів не надто широко вивчена в науковій літературі. Це зумовлює актуальність запропонованого дослідження.

Мета статті – теоретико-емпіричне обґрунтування аргументації як способу вираження конкретних комунікативно-мовленнєвих стилів, а також висвітлення процедури психолінгвістичного аналізу аргументації для встановлення цих стилів.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Аргументація в науковій літературі розглядається як комплексне явище, корені вивчення якого заклали ще філософи античності. Зокрема, Арістотель виділив риторичні прийоми ефективного переконання. Як справедливо зазначає А. Т. Кривоносов, проблема аргументації залишається однією із найскладніших у логіці і мало вивчена в інших науках, тому дати цій категорії однозначне визначення, яке буде зручне для фахівців різних наукових галузей, майже неможливо [2]. Отже, спробуємо розтлумачити поняття аргументації, яке відповідає меті нашого дослідження, враховуючи вітчизняні й зарубіжні дослідження.

На думку А. Д. Білової, аргументація – це «комунікативна діяльність суб'єкта в триєдності вербального, невербального та позалінгвального, метою якої є переконання адресата через обґрунтування правильності своєї позиції [1, с. 5]. Дж. Ренард зазначає, що традиційна теорія аргументації тлумачить останню як комунікацію з логічними й раціональними доведеннями [8]. Ш. Сузукі пропонує визначати аргументацію як низку висловлювань, які виражають власну думку чи позицію, що супроводжується обґрунтуванням та логічним поясненням [9]. При цьому вчена акцентує увагу не так на аргументуванні чи переконанні, як на чітко вираженій власній думці автора. Інакше

кажучи, у фокус уваги потрапляє внутрішній аспект аргументації – реалізація когнітивних механізмів для прийняття рішення, що втілюється у вираженні власної позиції.

Слід зазначити, що ми обрали саме аргументацію як форму дискурсу не випадково, адже остання, слугуючи матеріалом дослідження, відкриває перспективи для діагностики мовленнєво-мисленнєвої діяльності особистості, а також крос-культурних відмінностей у пізнанні світу. Зокрема, у цьому контексті виокремлюються дослідження, спрямовані на визначення способів логічної аргументації у різних культурних групах; риторичні особливості в оформленні аргументації, провідні риси аргументації [5; 6; 11]. Важливим напрямом дослідження є також крос-культурні особливості сприймання аргументації, оскільки, за результатами останніх досліджень, реципієнти під час читання використовують певні когнітивні схеми для інтерпретації, які визначаються їхнім попереднім досвідом і очікуваннями.

Важливим висновком досліджень є той факт, що ті самі реципієнти використовують різні когнітивні схеми окремо для породження й сприймання аргументації. Наприклад, формулюючи аргументацію, представники японської культури намагаються основну думку викласти наприкінці тексту, тоді як представники американської культури свою позицію зазвичай розміщують на початку тексту. Водночас при сприйманні текстів аргументації представники обох культур вважають найбільш зрозумілими аргументації, у яких основна думка висловлена на початку тексту. Важливим висновком цих досліджень може бути припущення про те, що, незважаючи на крос-культурні відмінності в породженні аргументації, існує відносна спільність у сприйнятті аргументації представниками різних культурних просторів.

Таким чином, слугуючи когнітивно-комунікативним продуктом, аргументація являє собою цінний матеріал для дослідження комунікативно-мовленнєвих стилів.

Згідно з поглядами американських дослідників культури та міжособової комунікації В. Гудікунста та С. Тінг-Тумі, комунікативно-мовленнєвий стиль – це мета-повідомлення, що визначає контекст, відповідно до якого людина сприймає, інтерпретує та породжує вербальну інформацію [3]. Ю. Цьось визначає комунікативно-мовленнєвий стиль як системну характеристику індивіда, що зумовлює комунікативно-мовленнєву поведінку людини і визначає провідний спосіб розв'язання нею комунікативних завдань за допомогою мовлення [10].

Вимір прямий/непрямий стиль слугує для виявлення можливих відмінностей і подібностей в мовленні різних людей. Для прямого стилю характерний індивідуалізм, низький рівень включення в контекст, утвердження власних потреб та інтересів. Натомість для непрямого стилю характерний колективізм, високий рівень спрямованості на співрозмовника, утвердження взаємних потреб та інтересів, відстоювання загальної гармонії в розмові. Психолінгвістичними маркерами прямого/непрямого стилю, на думку вчених, є займенники «я/ми», вставні слова високого/низького ступеня вірогідності «напевно», «безсумнівно», «абсолютно», «точно», «безумовно», «безперечно/мабуть», «можливо», «ймовірно».

Розгорнутий/стислий стиль характеризується використанням розгорнутого експресивного/стислого мовлення, сповненого численних стилістичних прийомів / або, навпаки, мовлення з недомовленостями, паузами й замовчуванням.

Зазначені стилі широко використовуються в крос-культурному вимірі. Так, висококонтекстні культури, наприклад азіатські (Японія, Китай, Корея), містять значну кількість інформації в самій культурі, тому зумовлюють використання непрямого й стислого комунікативно-мовленнєвого стилю. Натомість західні культури (США, Канада, Німеччина) низькоконтекстні й індивідуалістичні, що зумовлює активне використання прямого й розгорнутого комунікативно-мовленнєвого стилю [9].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Для досягнення мети емпіричного дослідження – психолінгвістичного аналізу комунікативно-мовленнєвих стилів студентів – ми використали процедуру, яку запропонувала Ш. Сузукі [9]. Важливою думкою вченої є ідея про когнітивну сутність аргументації, яка визначає однакову структуру останньої і в усному, і в письмовому мовленні.

У дослідженні взяли участь 167 студентів (128 дівчат та 39 хлопців) Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, середній вік 17,2 року. Інструкція полягала в тому, що досліджуваних просили написати есе й висловити свою думку в письмовому вигляді щодо введення смертної кари в Україні (приблизно на сторінку).

Відповідно до методу Ш. Сузукі аналізуються дві окремі форми аргументації для визначення прямого/непрямого комунікативно-мовленнєвого стилю та дві інші форми – для стислого/розгорнутого сти-

лю. Розглянемо їх більш докладно. Для визначення прямого/непрямого стилів використовується вертикальна/горизонтальна макроструктура аргументації та некульмінаційна/кульмінаційна макроструктура. Для визначення стисло/розгорнутого комунікативно-мовленнєвого стилю використовуються ланцюгова мікроструктура та комплексна мікроструктура аргументації.

За Ш. Сузукі, макроструктура виражає глобальну організацію тексту-аргументації, зокрема дедуктивний чи індуктивний хід міркувань мовця. Мікроструктура являє собою специфічну організацію конкретного тексту аргументації, інакше кажучи, співвідношення однієї частини аргументації з іншими. Таким чином, аналіз макро- і мікроструктури аргументації дає змогу здійснити цілісний аналіз усієї аргументації, а не лише її частини [9, с. 11].

Кульмінаційність/некульмінаційність тексту аргументації як індикатор прямого/непрямого комунікативно-мовленнєвого стилю вперше розглядається в працях Р. Окабе [6]. Вчений зазначає, що результати крос-культурних досліджень засвідчили: японці частіше використовують кульмінаційну макроструктуру, тоді як представники США – некульмінаційну. Кульмінаційна макроструктура виражає непрямий стиль, оскільки мовці намагаються висловити основну думку, закладену в ядерне речення, наприкінці аргументації. Це у свою чергу є індикатором, виваженості, поміркованості й певної обережності мовця у висловленні чіткої позиції. Натомість некульмінаційна макроструктура із висловленням власної позиції на початку аргументації є конфронтаційною, більш прямою і радикальною, що слугує індикатором прямого стилю представників США.

Вертикальна/горизонтальна макроструктура слугує другим індикатором прямого/непрямого стилю. Горизонтальна макроструктура не містить жодного аргумента, який підкріплює основну думку мовця, закладену в ядерне речення. На думку Ш. Сузукі, мовець уникає наведення аргументів, коли він обережно висловлює свою позицію, що визначає його стиль як непрямий. Натомість вертикальна макроструктура існує у випадку, коли основна думка, закладена в ядерне речення (що виражає основну думку), супроводжується принаймні одним аргументом. Вертикальна макроструктура використовується, коли мовець намагається чітко і прямо донести свою думку до реципієнта.

Для визначення розгорнутого/стислого комунікативно-мовленнєвого стилю використовуються ланцюгова (кількість та взаємообумовленість наведених аргументів) і комплексна мікроструктура (глибина аргументованості), вираженість яких свідчить на користь розгорнутого комунікативно-мовленнєвого стилю, спрямованого на переконання співрозмовника у правильності наведеної позиції чи думки.

Кодування висловлювань. Усі висловлювання в аргументації виокремлювалися на основі завершення думки (окремі речення) і нумерувалися. Кожне висловлювання позначалося окремим кодом, запропонованим Ш. Сузукі. При цьому цей код визначався відношенням конкретного висловлювання до інших у досліджуваній аргументації. Для легшої інтерпретації висловлювань у нашому дослідженні зберігається міжнародна аббревіатура цих кодів.

Ядерне висловлювання (nuclear statement NC) виражене реченням, у якому чітко простежується індивідуальна позиція чи думка. Горизонтально підтримувальне висловлювання (horizontally continuing clause HC) спрямоване на розширення чи звуження (уточнення) попереднього висловлювання; вертикально підрядне речення (vertically subordinate clause VS) надає попередньому висловлюванню причинно-наслідкового пояснення; нерелевантне висловлювання (non relevant clause NC) не пов'язане із попереднім.

Окрім того, горизонтально підтримувальні й вертикально підрядні речення також розмежовуються на підвиди. Горизонтально підтримувальне розмежовується на пояснення (clarification CL), повторювання чи перефразування (repetition and rephrasing RE), доповнення (addition AD), обмеження (qualification QU), обставини (circumstances CI). Вертикально підрядні речення розмежовуються на узагальнення (generalization GE), причину (cause and effect CE), аналогію (analogy AN), спростування (discount DI) і квазілогіку (quasi logic QL).

Психолінгвістичний аналіз ґрунтується на виділенні основних чотирьох критеріїв: кульмінаційності vs. некульмінаційності, горизонтальної vs. вертикальної макроструктури, наявності/відсутності ланцюгової мікроструктури, наявності/відсутності комплексної мікроструктури аргументації.

Першим критерієм прямого/непрямого стилю є кульмінаційна або некульмінаційна мікроструктура діалогу. Некульмінаційною структурою вважається структура, у якій думка комуніканта виражена чітко, на початку мовлення, і лише після цього пропонується аргументація

своєї позиції. Кульмінаційна мікроструктура передбачає спочатку виклад аргументів і лише згодом висловлення чіткої позиції стосовно запропонованого питання. Коефіцієнт кульмінаційності аргументації визначається за параметричною шкалою: частка порядкового номера розміщення ядерного речення від кількості висловлювань у тексті.

Другий критерій – горизонтальна vs. вертикальна макроструктура визначається непараметричною шкалою, відповідно до якої горизонтальна макроструктура оцінюється в 0 балів, а вертикальна – в 1 бал. Горизонтальною є макроструктура, в якій основна думка (позиція) мовця не супроводжується жодним аргументом, натомість уточняється, деталізується, узагальнюється за допомогою горизонтальних речень. Можливість існування горизонтальної макроструктури узгоджується із визначенням аргументації, яке запропонувала Ш. Сузукі: низка висловлювань, що містить вираження особистої позиції чи думки, незважаючи на наявність прямих доказів чи аргументів [9]. Зрозуміло, що це визначення акцентує увагу більшою мірою на прийнятті рішення, ніж комунікативній спрямованості аргументації на співрозмовника.

Третій критерій – ланцюгова мікроструктура аргументації виражає взаємопов'язаність і взаємообумовленість аргументів у тексті досліджуваного. Ця мікроструктура виражена вертикально підрядним реченням (VS), яке слідує за стверджувальним висловлюванням. У свою чергу, це вертикально підрядне речення супроводжується іншим вертикальним реченням, створюючи ефект ланцюговості у наведенні аргументів. Ланцюгова мікроструктура аргументації оцінюється непараметричною шкалою. Відповідно наявність ланцюгової мікроструктури оцінюється в 1 бал, відсутність – у 0 балів.

Четвертий критерій – комплексна мікроструктура аргументації оцінюється за параметричною шкалою і становить частку кількості наведених аргументів від кількості висловлювань у тексті. Комплексна мікроструктура спостерігається у випадку, коли більше ніж одне вертикальне підрядне речення відразу аргументує одну висловлену думку.

Наведемо приклади кодування.

Приклад 1

1. Я добре усвідомлюю, що деякі люди не погоджуються із введенням смертної кари в країні [НС-QU (1)].

2. Враховуючи усі «за» і «проти», я підтримую смертну кару як вищий вид покарання [НС].

3. Наприклад, це нормально, стратити серійного вбивцю, який визнав свою провину і готовий понести відповідне покарання [НС-CL (2)].

4. Однак неправильно стратити людину, яка не визнала своєї провини, і коли немає переконливих доказів її вини [НС-CL (2)].

Наведена аргументація має: а) горизонтальну макроструктуру (кодується за непараметричною шкалою 0), тому що ядерне речення, відображене у другому висловлюванні, не супроводжується жодним обґрунтуванням; б) ступінь кульмінаційності цієї аргументації визначається за параметричною шкалою 0,5 (частка порядкового номера розміщення ядерного речення від кількості висловлювань у тексті 2/4); в) ланцюгова мікроструктура аргументації виражає глибину аргументації думки досліджуваного і в наведеному прикладі оцінюється за допомогою непараметричної шкали в 0 балів, оскільки не наведено аргументів узагалі; г) комплексна мікроструктура аргументації оцінюється за параметричною шкалою. У наведеному тексті цей показник становить 0:0,4.

Приклад 2

1. Я думаю, що смертну кару необхідно ввести в нашій країні [НС].

2. Хоча особисто я не знаю випадків, коли доходило до впровадження цього виду покарання [НС-QU (1)].

3. Існує безліч процедур і технік, які дають змогу упередити покарання невинної особи [VS-QL (4)].

4. Таким чином, неможливо стратити невинну особистість [VS-QL (1)].

5. У цьому розумінні застосування вищої міри покарання не несе жодного ризику покарати невинну особу [НС-CL (4)].

6. Уведення смертної кари, насправді, є непоганою ідеєю [НС-CL (1)].

Наведена аргументація має: а) вертикальну структуру, яка кодується 1, оскільки ядерне речення (НС) супроводжується принаймні однією аргументацією (VS); б) коефіцієнт кульмінаційності $1/6 = 0,17$; в) аргументація має виражену ланцюгову мікроструктуру, яка кодується 1, оскільки ядерне речення супроводжується аргументацією (VS(4)), яке також підтримується VS (3); г) комплексна мікроструктура аргументації оцінюється за параметричною шкалою і становить $2/6 = 0,3$.

Приклад 3

1. Найважливішою засадою людського існування є право на життя [НС-СІ (2)].

2. Навіть злочинці, які здійснили жахливий злочин, мають право на життя [VS-QL (5)].

3. Деякі люди вважають, що небезпечно залишати вбивць живими [НС-QU (4)].

4. Але утримання людей у довічному ув'язненні робить їх безпечними для інших [VS-QL (5)].

5. Отже, я думаю, що вищу міру покарання не можна застосовувати в жодному разі [НС].

Наведена аргументація має: а) вертикальну структуру, яка кодується 1, оскільки ядерне речення (НС) супроводжується принаймні однією аргументацією (VS); б) коефіцієнт кульмінаційності $5/5 = 1,00$; в) аргументація не має ланцюгової мікроструктури, отже оцінюється в 1 бал, оскільки ядерне речення має окремі не залежні одна від одної аргументації VS (2) і VS (4); г) комплексна мікроструктура аргументації оцінюється за параметричною шкалою і становить $2/5 = 0,4$.

Для визначення надійності та вірогідності кодування висловлювань було використано експертну оцінку. Експертом був фахівець у галузі психолінгвістики із досвідом проведення психолінгвістичної експертизи понад 10 років. Експерт оцінював близько 20 % (192) висловлювань, відібраних методом випадкового відбору з усього масиву досліджуваного матеріалу (920 висловлювань). Математична обробка даних, представлених номінальною шкалою (VS/НС) за результатами оцінювання двох експертів, здійснювалася з допомогою критерію Каппа Кохена через процедуру описової статистики програмного забезпечення SPSS.

Враховуючи критерій Каппа Кохена, який становить 0,771 на рівні значущості 0,001, можна зробити висновок про надійність отриманих результатів із кодування висловлювань різними експертами.

Таблиця 1

Результати експертної оцінки кодування висловлювань

		Експерт 2		Разом	К Каппа 0,771
		НС	VS		
Експерт 1		128	5	133	
	VS	20	39	59	
Разом		148	44	192	

Таким чином, отримані результати свідчать про високий ступінь узгодженості результатів кодування висловлювань двома експертами і відповідно можливість визначення розподілу студентів із прямим/

непрямим, стислим/розгорнутим комунікативно-мовленнєвими стилями на основі отриманих результатів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати теоретичного й емпіричного дослідження підтверджують припущення про те, що аргументація як особлива форма дискурсу слугує цінним матеріалом для встановлення комунікативно-мовленнєвих стилів особистості.

Представлена процедура психолінгвістичного дослідження аргументації та тлумачення останньої як сукупності когнітивних (прийняття рішення) і комунікативних (наведення/опущення аргументів щодо висловленої позиції) процесів може використовуватися для комплексного вивчення ефективної міжособової взаємодії студентів з урахуванням їхніх комунікативно-мовленнєвих стилів, що й становить перспективи подальших досліджень.

Література

1. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации : монография / А. Д. Белова. – Киев : Логос, 2003. – 304 с.
Belova A. D. Lingvisticheskiye Aspekty Argumentatsii [Linguistic Aspects of Argumentation] : monograph / A. D. Belova. – Kyiv : Logos, 2003. – 304 p.
2. Кривоносов А. Т. Система «антилогизмов» в немецком языке / А. Т. Кривоносов // Логиколінгвістическіє проблемі тексту, перекладу, термінології. – М. : [б. и.], 1993. – 112 с.
Kryvonosov A. T. Systema antylogismov v nemetskom yazyke [System of antylogisms in German] / A. T. Kryvonosov // Logikolinguvisticheskiye Problemy Teksta, Perevoda, Termilogii. – M. : [b. i.], 1993. – 112 p.
3. Gudykunst W. Culture and Interpersonal Communication / W. Gudykunst, S. Ting-Toomey, E. Chua. – Newbury Park, CA : Sage, 1988. – 278 p.
4. Kim M. S. The effect of culture and self-construal on predispositions toward verbal communication / M. S. Kim, K. S. Aune, J. E. Hunter // Human Communication Research. – 2001. – № 27. – P. 382–408.
5. Mizutani O. Japanese: The spoken language in Japanese life / O. Mizutani. – Tokyo : The Japan Times, 1981. – 127 p.
6. Okabe R. Cultural assumptions of east and west: Japan and the United States / R. Okabe // Intercultural Communication Theory: Current Perspectives / W. B. Gudykunst (ed.). – Beverly Hills : Sage, 1983. – P. 21–44.
7. Rampton B. Crossing: Language and ethnicity among adolescents / B. Rampton. – L. ; N. Y. : Longman, 1995. – 384 p.
8. Reinard J. C. Foundations of Argument: Effective Communication for Critical Thinking / J. C. Reinard. – Dubuque, IA : Wm. C. Brown Publishers, 1991. – 36 p.
9. Suzuki S. Gender-linked differences in informal argument: Analyzing arguments in an online newspaper / S. Suzuki // Women's Studies in Communication. – 2006. – Vol. 29. – P. 193–219.

10. Tsos Yu. Socio-psychological dimensions of communicative speech styles of students / Yu. Tsos // Psycholinguistic in a modern world-2015: Theses of the 10th International Scientific and Practical Conference / L. Kalmykova (ed.). – Pereyaslav-Khmelnytskyi : FOP Lukashevych O. M., 2015. – P. 128–129.
11. Zasiiekina L. V. Language and culture impact on individual intelligence / L. V. Zasiiekina // Challenging Tasks for Psycholinguistics in the New Century. – Katowice : University of Silesia, 2004. – P. 256–262.

УДК 159.922.923

Г. О. Кириленко, О. Л. Луценко

Received September 22, 2015;

Revised December 07, 2015;

Accepted March 26, 2016.

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ПОЛІТИЧНИХ ЛІДЕРІВ, ОТРИМАНІ МЕТОДОМ РЕПЕРТУАРНИХ РЕШІТОК

У статті представлено результати дослідження критеріїв оцінки політичних лідерів виборцями, отримані завдяки застосуванню психосемантичного аналізу за допомогою методу репертуарних решіток Келлі. Цей метод дав змогу виявити рейтинг різноманітних інтерпретаційних висловлювань, за допомогою яких виборці описують і оцінюють політиків. Результатом узагальнення інтерпретаційних конструктів стало виявлення основних оціночних критеріїв, що їх використовують виборці щодо політиків.

Установлено, що найбільш вагомими є критерії «Політичні якості» та «Моральні якості». Виявлено, що при описі політичних якостей, більшість конструктів, що їх використовують виборці, тільки констатують статус лідера, а не описують його якісних характеристик. Також установлено, що більша частина конструктів, яку застосовують виборці, описуючи моральні якості політиків, має негативне за змістом забарвлення.

У результаті аналізу конструктів була встановлена висока значущість критерію часу. Завдяки статусам, що їх приписали політикам виборці, було з'ясовано чітку класифікацію політиків на «нову», «чинну» і «стару» влади. Для них характерні такі особливості: політиків «нової влади» асоціюють із майбутнім, їм приписують більш позитивні моральні якості; до політиків «чинної влади» ставлення амбівалентне; політиків «старої влади» асоціюють із минулим, їх моральні якості мають негативну оцінку.

В окремий критерій оцінки згруповано конструкти, які є виразом агресії та неприйняття на адресу політичних лідерів. Визначено критерії, які мають най-